

Opinnäytetyö AMK

Kätilökoulutus

2023

Meeri Halmesaari & Emma Moxham

SPEAK UP! -koulutusposterit opettajille

– seksuaalisen häirinnän puheeksioton tueksi

Opinnäytetyö AMK | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Kätilökoulutus

2023 | 36 sivua

Meeri Halmesaari & Emma Moxham

SPEAK UP! -koulutusposterin opettajille

- seksuaalisen häirinnän puheeksioton tueksi

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan ei-toivottua huomiota, jolla loukataan ihmisen oikeutta seksuaaliseen koskemattomuuteen useimmiten luomalla ahdistava, nöyryyttävä tai uhkaava ilmapiiri.

Seksuaalista häirintää raportoidaan tapahtuvan nuorten keskuudessa, myös kouluissa. Seksuaalinen häirintä näyttäytyy monilla eri tavoilla ja valitettavasti suuri osa häirinnästä jää raportoimatta ja nuoret eivät saa tarvitsemaansa tukea.

Opinnäytetyössä käsitellään seksuaalisen häirintää ilmiönä, erityisesti nuorten kokemana. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä.

Tarkoituksena oli perehtyä nuorten kokemaan seksuaaliseen häirintään ja tuottaa yläkouluissa toimiville opettajille suunnattu koulutusposterin seksuaalisen häirinnän puheeksioton tueksi. Opinnäytetyön toimeksiantajana toimi kansainvälinen SHEHAP-hanke. Opinnäytetyön tavoitteena on lisätä tietoisuutta erityisesti kouluympäristöissä tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä sekä tarjota tukea opettajille seksuaalisen häirinnän puheeksiottamiseksi ja näin parantaa seksuaalisen häirinnän tunnistamista ja siihen puuttumista. Tavoitteena on lisäksi tarjota tietoa erityisesti yläkouluikäisten kanssa työskenteleville opettajille seksuaalisen häirinnän puheeksi ottamisesta.

Asiasanat: seksuaalinen häirintä, seksuaalinen häirintä kouluissa, seksuaalisen häirinnän puheeksiotto, seksuaalikasvatus

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Midwifery

2023 | 36 pages

Meeri Halmesaari & Emma Moxham

SPEAK UP! -educational poster for teachers

- for discussing sexual harassment

Sexual harassment implies an unwelcome act of attention, which offends a person's right to sexual integrity usually by creating a distressing, humiliating or threatening environment.

Sexual harassment is reported to occur amongst young people, as well in schools. The appearance of sexual harassment is multidimensional. Unfortunately most of the harassment goes unreported and thus youths do not get the support they need.

This bachelor's thesis discusses sexual harassment as a phenomenon, especially experienced by youths. This practice-based thesis produced an educational poster aimed for teachers. The mandator for this thesis was SHEHAP. The aim of this thesis is to increase the knowledge of sexual harassment occurring in a school environment, and offer teachers support in discussing sexual harassment, thus improving the recognition of sexual harassment and intervention. In addition to the above, the aim of this thesis was to offer information on discussing sexual harassment, especially to teachers working with children in upper comprehensive school.

Keywords:

sexual harassment, sexual harassment in schools, discussing sexual harassment, sexual education

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Seksuaalisuus	7
2.1 Seksuaalisuus käsitteenä	7
2.2 Seksuaalisuuden kehitys nuoruudessa	8
2.3 Seksuaalioikeudet	9
2.4 Seksuaalikasvatus	9
3 Seksuaalinen häirintä	12
3.1 Seksuaalisen häirinnän käsite	12
3.2 Seksuaalisen häirinnän yleisyys	13
3.3 Oppilaitos seksuaalisen häirinnän ympäristönä	14
3.4 Seksuaalisesta häirinnästä aiheutuvat ongelmat	15
4 Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy ja puheeksiottaminen	17
4.1 Oppilaitoksen vastuu seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä	17
4.2 Opettaja seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisijänä	18
4.2.1 Arkaluontoisten asioiden esille tuominen	20
5 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite	22
6 Opinnäytetyön menetelmä	23
7 SPEAK UP! -posterin toteutus	24
7.1 Koulutusmateriaalin toteuttaminen	24
7.2 Posterin koulutusmateriaalina	24
8 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus	27
9 Pohdinta	29
Lähteet	31
SPEAK UP! -koulutusposterin	36

Liitteet

Liite 1. SPEAK UP! -koulutusposterit

1 Johdanto

Seksuaalinen häirintä on ei-toivottua käytöstä, jolla loukataan ihmisen seksuaalista koskemattamuuutta luomalla ahdistava, nöyryyttävä, halventava, vihamielinen tai uhkaava ilmapiiri. (Laki miesten ja naisten välisestä tasa-arvosta 609/1986 § 7.) Seksuaalista häirintää voi olla nimittely, vihjailevat eleet ja ilmeet, tarpeeton ulkonäön tai yksityiselämän kommentointi, seksuaaliselle materiaalille altistaminen, tahdonvastainen koskettaminen sekä seksuaaliset ehdotukset tai vaatimukset (Laitinen ym. 2020; Aaltonen 2012).

Opinnäytetyö käsittelee seksuaalista häirintää ilmiönä, erityisesti yläkouluikäisten nuorten kokemana. Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista pojista 10,5% ja tytöistä 48,4% oli kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua kuluneen vuoden aikana. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) Opettajalla on merkittävä ja haastava rooli kouluissa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän ehkäisemisessä ja siihen puuttumisessa (Laitinen ym. 2020.)

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä, jonka toimeksiantajana toimii kansainvälinen SHEHAP (Prevention of Sexual Harassment in Secondary Schools) -hanke. Hankkeen tavoitteena on lisätä tietoisuutta sekä kykyä ehkäistä ja puuttua seksuaaliseen häirintään kouluissa. Hankkeessa kehitetään seksuaalista häirintää käsitteleviä oppimateriaaleja opettajien, oppilaiden ja vanhempien tietotarpeiden perusteella. (Turku AMK 2020.) Tarkoituksena oli perehtyä nuorten kokemaan seksuaaliseen häirintään ja tuottaa yläkouluissa toimiville opettajille suunnattu koulutusposteri seksuaalisen häirinnän puheeksioton tueksi.

2 Seksuaalisuus

2.1 Seksuaalisuus käsitteenä

Seksuaalisuus on yksilön monisyinen perusominaisuus, johon lukeutuu muun muassa yksilön sukupuoli, seksuaalinen suuntautuminen, erotiikka, sukupuoli-identiteetti, mielihyvä, intiimit suhteet ja lisääntyminen (THL 2020).

Seksuaalisuus on osa jokaista ihmisen elämänvaihetta ja sen ilmenemismuotoja ja seksuaalisia kokemuksia voivat olla muun muassa ajatukset, fantasiat, asenteet, käyttäytyminen, halut, seksuaalisuuden harjoittaminen ja suhteet. Seksuaalisuus on kuitenkin yksilöllistä, joten kokemukset ja ilmenemismuodot vaihtelevat. Seksuaalisuuteen vaikuttavat lisäksi muun muassa biologiset, sosiaaliset, taloudelliset, eettiset, poliittiset, lailliset ja uskonnolliset tekijät. (Seksuaalikasvatukset standardit Euroopassa 2010.)

Seksuaalisuus on tärkeä ja olennainen osa ihmisyyttä. Arkikielessä seksuaalisuuden käsite on kuitenkin usein tyypistetty seksuaaliseen suuntautumiseen. Vaikka tämä on osa ihmisen seksuaalisuutta, on huomioitava näin moniulotteisen käsitteen muutkin puolet. Seksuaalisen suuntautumisen lisäksi sukupuoli, lisääntyminen ja sukupuoliroolit ovat seksuaalisuuden sateenvarjotermin alle sijoittuvia teemoja. (Väestöliitto 2022).

Seksuaalinen suuntautuminen kertoo käsitteenä mistä sukupuolista tai sukupuolesta henkilö on eroottisesti kiinnostunut. Tämä kiinnostus voi muuttua elämän aikana. (Väestöliitto 2018.) Aiemman tiukan hetero-, homo- ja biseksuaalisuuden jaottelun sijaan seksologian nykytutkimuksen mukaan eroottinen kiinnostuminen tapahtuu joskus hyvinkin joustavalla spektrillä. Näitä seksuaalisuuden tutkimuksessa käytettyjä spektrejä on useita kuten; Kinsey scale, Klein Sexual Orientation Grid, Storms Scale. (Kinsey Institute 2022.)

Seksuaalisuuden käsitteeseen kuuluu olennaisena osana myös yksilön sukupuoli (Väestöliitto 2022). Sukupuolta voidaan tarkastella useasta näkökulmasta, ottaen huomioon kromosomiston, hormonitoiminnan, genitaalit ja

sukupuoli-identiteetin. (THL 2022a.) Ihmisyyden sosiaalisen luonteen vuoksi sukupuoliin liittyy sukupuolinormeja. THL:n Tasa-arvosanasto määrittelee sukupuolinormien olevan asenteita ja odotuksia liittyen eri sukupuolien ulkonäköön tai käyttäytymiseen. (THL 2022a.) Sukupuolinormi olisi esimerkiksi oletus siitä, että nainen on luonnostaan hyvä hoitaja ja mies ei itke.

2.2 Seksuaalisuuden kehitys nuoruudessa

Ihmisen ajatellaan olevan seksuaalinen olento syntymästään lähtien. Lapsen ja nuoren seksuaalisuus kehittyy hiljalleen samalla psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen kehityksen kanssa. Seksuaalisuuden ajatellaan kehittyvän asteittain läpi elämän ja tätä teoriaa on myös kuvattu seksuaalisuuden portaat mallilla. Tämän teorian mukaan yksilö ei kykene käsittelemään asioita, jotka kuuluvat myöhäisempään seksuaaliseen kehitysvaiheeseen. Ikä ei ole seksuaalisuuden kehitysvaiheiden mittari. Lapset ja nuoret kehittyvät yksilölliseen tahtiin. (Halonen & Sassi 2020.) Seksuaalista kehitystä voidaan tarkastella biologisesta, kognitiivisesta, psykososiaalisesta sekä emotionaalisesta näkökulmasta (Bildjuschkin 2015).

Nuoruus on, läpi elämän tapahtuvan, seksuaalisuuden kehittymisen kannalta merkittävä ajanjakso. Seksuaaliseen kehitykseen liittyy muun muassa murrosiän suuret keholliset ja hormonaaliset muutokset, nuoren kyky ottaa vastaan tietoa ja käsitellä nuoruuden aiheuttamia tunteita. (Bildjuschkin 2015.) Sukupuolihormonit, testosteroni tai estrogeeni, aikaansaavat murrosiässä tapahtuvan kehollisen sekä psyykkisen kehityksen. Naishormonin, estrogeenin vaikutuksesta kehon rasvakudos jakautuu eri tavalla ja kuukautiskierto käynnistyy. Mieshormonin, testosteronin, vaikutuksesta penis sekä kivekset kasvavat, parrankasvu alkaa ja ääni madaltuu. Hormonaaliset muutokset aikaansaavat myös käyttäytymisen muutoksia, kuten elämönhakuisuutta. Nuoruudessa koetaan usein vahvoja ja ristiriitaisia tunteita, mielialanvaihteluita, halua luoda uusia sosiaalisia suhteita sekä kuulua vertaisryhmiin. Nuoruus onkin sosiaalisten taitojen, omien tunteiden ilmaisun, pettymyksen siedon ja aggression hallinnan opettelemisen aikaa. (Halonen & Sassi 2020.)

Nuoruudessa tapahtuvien hormonaalisten muutosten myötä yksilö alkaa usein nähdä ja hyväksyä itsensä seksuaalisena olentona. Itsetyydytys ja seksin harrastaminen kumppanin kanssa alkavat useimmiten murrosiässä. Usein jo nuoruudessa ymmärretään omaa seksuaalista suuntautumista ja sukupuoli-identiteettiä. (Halonen & Sassi 2020; Leikko ym. 2015.)

Nuoruudessa kehittyvät aivot ovat herkempiä ulkoisille ärsykeille. Nuoren henkilökohtaisen seksuaalisen identiteetin kehittymiseen vaikuttavat ympäristön asenteet, tavat, sallivuus ja kulttuuri. (Ihme & Rainto 2017.)

Suomessa seksuaalisuuteen suhtaudutaan yleisesti avoimesti. Tunteiden näyttäminen julkisesti on hyväksyttävää ja seksuaaliset suhteet nähdään normaalina nuoruuden ilmiönä. (Leikko 2015.)

2.3 Seksuaalioikeudet

Seksuaalioikeudet ovat maailmanlaajuisia ihmisoikeuksia, jotka on tunnistettu kansainvälisissä ja paikallisissa ihmisoikeusasiakirjoissa ja paikallisissa lainsäädännöissä. Seksuaalioikeudet muun muassa suojelevat ihmisen oikeutta toteuttaa ja ilmaista omaa seksuaalisuuttaan ilman syrjintää, väkivaltaa ja pakottamista. Keskeisiä oikeuksia ovat lisäksi oikeus tietoon ja koulutukseen seksuaaliterveydestä, oikeus valita kumppani ja lapsien määrä ja oikeus yksityisyyteen. (World Health Organization 2010.)

Seksuaalioikeuksilla pyritään varmistamaan yksilön mahdollisuus tehdä tietoisia ja vastuullisia päätöksiä omasta seksuaalisuudestaan (Väestöliitto 2019). Seksuaalioikeuksien arvopohjana ovat yksityisyys, itsemääräämisoikeus, tasa-arvo ja vapaus. Seksuaalioikeuksien toteutuminen vaikuttaa ihmisen kokonaishyvintöihin ja elämänlaatuun. (Väestöliitto 2019.)

2.4 Seksuaalikasvatus

Maailman terveysjärjestö WHO ja BZgA eli Saksan liittovaltion terveyskasvatuskeskus loivat ja julkaisivat vuonna 2010 Euroopan

seksuaalikasvatuksen standardit. Näiden standardien tulisi toimia oppaina poliittisille päättäjille sekä terveydenhoito- ja opetusalan viranomaisille ja asiantuntijoille Euroopassa annettuun seksuaalikasvatukseen. (WHO Euroopan aluetomisto & BZgA 2010).

Seksuaalikasvatus on seksuaalisuutta ja seksuaaliterveyttä käsittelevää valistusta, opetusta, ohjausta tai neuvontaa. Seksuaalikasvatuksen tulisi kulkea käsi kädessä muun kasvatuksen kanssa ja sitä tarvitaan läpi elämän. (Bildjuschkin 2015.) Nuorella onkin oikeus saada ikä- ja kehitystasolle sopivaa tietoa seksuaalisuudesta seksuaalikasvatuksen muodossa.

Seksuaalikasvatuksella lisätään tietoutta seksuaalisuudesta, seksuaalisesta kehosta, seksuaaliterveydestä ja seksuaalioikeuksista sekä niiden kunnioittamisesta (Bildjuschkin 2015). Seksuaalikasvatuksessa annetun tiedon tulee olla tieteellisesti tutkittua ja puolueetonta, joka käsittelee kaikkia seksuaalisuuden osa-alueita. Seksuaalisuulikasvatuksessa kehitetään myös taitoja, joilla uutta opittua tietoa voidaan hyödyntää. (WHO Euroopan aluetomisto & BZgA 2010.) Seksuaalikasvatuksen tavoitteena ei siis ole kertoa nuorella mitä tehdä, vaan antaa nuorelle mahdollisuus tehdä hyviä ja tietoon perustuvia päätöksiä seksuaalisuudestaan ja identiteetistään (Halonen & Sassi 2020).

Seksuaalikasvatuksen tarvetta ovat korostaneet viime vuosikymmeninä maailmassa tapahtuneet muutokset joihin lukeutuu muun muassa globalisaatio, maahanmuutto, median- ja tekniikan vallankumous sekä HIV:n ja AIDS:n leviäminen. Nuorten seksuaalisen käyttäytymisen ja asenteiden muutokset korostavat seksuaalikasvatuksen tarvetta entisestään. (WHO Euroopan aluetomisto & BZgA 2010.)

Nuoruudessa kaivattu tieto on nykyään helpommin saatavilla kuin aikaisemmillä sukupuolvilla, jolloin myös nuorten tietämys seksuaalisuuteen liittyvistä asioista kehittyy. Kirjassaan Seksuaalilääketiede Halonen ja Sassi huomauttavat kuitenkin tietoperustassa olevan isoja eroja nuorten välillä. Nuoren löytämä ja tälle saatavilla oleva tieto ei välttämättä ole suotuisaa, luotettavaa, turvallista tai ikä- ja kehitystasolle sopivaa. Tällöin kuva seksuaalisuudesta ja seksistä voi

vääristyä sekä aiheuttaa nuorelle ahdistusta ja hämmennystä. (Halonen & Sassi 2020.) Näin ollen seksuaalikasvatuksen ja kriittisen medialukutaidon tarve korostuu seksuaalisuuden ollessa jatkuvasti esillä populaarikulttuurissa ja medioissa (Aaltonen 2012).

3 Seksuaalinen häirintä

3.1 Seksuaalisen häirinnän käsite

Seksuaalioikeuksiin lukeutuvaa itsemääräämisoikeutta voidaan myös loukata. Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta määrittelee seksuaalisen häirinnän ei-toivotuksi, luonteeltaan seksuaaliseksi sanalliseksi, sanattomaksi tai fyysiseksi käytökseksi. Tällä käytöksellä loukataan tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti ihmisen henkistä tai fyysistä koskemattomuutta luomalla ahdistava, nöyryyttävä, halventava, vihamielinen tai uhkaava ilmapiiri. (Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 609/1986 § 7.) Seksuaalinen häirintä ja väkivalta on eräänlainen vallankäytön muoto, jolla tarkoituksellisesti tai tosiasiallisesti halvennetaan toisen ihmisen arvokkuutta (UCSD Center on Gender Equity and Health 2022). Maailman terveysjärjestö WHO määrittelee seksuaalisen väkivallan ilman suostumusta, pakottamalla tapahtuvaksi seksuaaliseksi teoksi, sen yritykseksi, tai muuksi teoksi ihmisen seksuaalisuutta vastaan, joka on riippumaton ympäristöstä ja suhteesta uhriin (WHO 2021).

Seksuaalinen häirintä voi näyttäytyä useilla tavoilla kuten nimittelynä, vihjailevina ilmeinä ja eleinä, kommentteina kohteen ulkonäöstä, yksityiselämästä tai pukeutumisesta tai altistamalla kohteen seksuaaliselle materiaalille tai viesteille (Laitinen ym. 2020). Seksuaalista häirintää on myös tahdonvastainen fyysinen koskettaminen sekä seksuaaliset ehdotukset ja vaatimukset (Aaltonen 2012).

Seksuaaliselle häirinnälle voi altistua netissä puhelimien ja sosiaalisen median välityksellä. Netissä tapahtuva häirintä on usein yhteydessä koulussa tapahtuvaan häirintään, vaikka se tapahtuisi koulun ulkopuolella. Netissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää voi olla esimerkiksi uhkaavien, pilkkaavien tai järkyttävien viestien, kuvien ja videoiden lähettely, häirinnän kohteen valokuvien tai viestien levittäminen ja muokkaaminen luvattomasti sekä toisen nimellä tai nimimerkillä esiintyminen. (Aaltonen 2012.)

Suomen rikoslaissa seksuaalirikoksia ovat muun muassa raiskaus, pakottaminen seksuaaliseen tekoon, seksuaalinen hyväksikäyttö, lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja lapsen houkuttelemine seksuaalisiin tarkoituksiin. Muilla tavoin itsemääräämisoikeutta loukkaava seksuaalinen ahdistelu lisättiin rikoslakiin vuonna 2014. (Rikoslaki 39/1889, 20. luku.) Verkossa tapahtuva seksuaalinen häirintä saattaa olla anonyymiä. Tekijä on kuitenkin suurimmassa osassa tapauksia mahdollista saada selville rikosta epäillessä. (Aaltonen 2012.) Netissä tapahtuva seksuaalirikos on Suomen rikoslain mukaan esimerkiksi lasta seksuaalisesti esittävän kuvan hallussapito (Rikoslaki 39/1889, 20.luku § 21).

3.2 Seksuaalisen häirinnän yleisyys

Vuonna 2017 Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisemassa Tasa-arvoarvobarometrissä alle 35-vuotiaista naisista yli puolella oli edes yksi häirintäkokemus. Samaan ikäkohorttiin kuuluvista miehistä 17% raportoi kohdanneensa seksuaalista häirintää. (STM 2018.) Voidaan päätellä, että Suomessa seksuaalisen häirinnän uhriksi joutumista olennaisesti lisää naissukupuoli ja alle 35-vuoden ikä.

UCSD Center on Gender Equity and Health:n yli 18-vuotiaille tehdyn tutkimuksen mukaan 81% naisista ja 43% miehistä raportoi kohdanneensa elinaikanaan seksuaalista häirintää tai seksuaalista väkivaltaa. Kuten THL:n Tasa-arvobarometrissä huomattiin, naissukupuolella ja iällä oli vaikutusta seksuaalisen häirinnän kohtaamiseen. Yhdysvaltalais tutkimuksessa eniten seksuaalista häirintää raportoivat 18-49 -vuotiaat naiset. (UCDS GEH 2019.)

Seksuaalista häirintää raportoidaan tapahtuvaksi julkisissa tiloissa, jo ennalta tutussa ympäristössä tai ajoneuvossa, verkkoympäristössä, sekä vastaajan tuntemissa instituutioissa. UCSD:n tutkimuksessa kaikista julkisissa tiloissa koetusta seksuaalisesta häirinnästä yleisimmät ympäristöt ovat yleiset tilat

(kuten rannat, ostoskeskukset, museot, kadut, kuntosalit ym.) – naisista 71% raportoi kohdanneensa seksuaalista häirintää yleisissä tiloissa, miehistä 28%. Toiseksi eniten julkisista tiloista koettiin seksuaalista häirintää yöelämässä, kuten yökerhoissa ja baareissa. Myös julkisissa kulkuvälineissä raportoi 25% naisista ja 10% miehistä kohdanneensa seksuaalista häirintää. (USCD GEH 2019.)

3.3 Oppilaitos seksuaalisen häirinnän ympäristönä

Vuoden 2017 Tasa-arvobarometrin mukaan naisista viidennes ja miehistä 5% raportoi kohdanneensa sukupuoleen liittyvää vähättelyä oppilaitoksessa. Vastanneista opiskelijoista suurin osa oli alle 35-vuotiaita. Väkivallan tai häirinnän pelkoa ei kuitenkaan barometrin mukaan ole. Tästä huolimatta opiskelijoista 14% oli kokenut seksuaalista häirintää tai sukupuoleen perustuvaa häirintää tai nimittelyä oppilaitoksessa. (STM 2018.)

Seksuaalista häirintää esiintyy kaikilla luokka-asteilla, sen kohteena ovat kaikki sukupuolet ja sitä kohdataan erilaisissa tilanteissa (Laitinen ym. 2020). Vaikka seksuaalista häirintää esiintyy jo perusopetuksen ala-asteilla, esiintyy sitä vuonna 2019 julkaistun Kouluterveyskyselyn perusteella eniten ylä-asteilla. Lukiossa raportoitiin vähemmän seksuaalista häirintää kuin perusopetuksessa ja ammattikoulutuksessa. (THL 2019.) UCSD:n tutkimukseen osallistuneista naisista 38% ja miehistä 15% raportoi kohdanneensa elinaikanaan oppilaitosympäristössä seksuaalista häirintää. Naisista 27% ja miehistä 11% kohtasi seksuaalista häirintää ympäristössä *high school*. (UCSD GEH 2019.)

Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista pojista 10,5% ja tytöistä 48,4% oli kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua kuluneen vuoden aikana. Näistä pojista 4,1% ja tytöistä 6,8% ilmoitti häirinnän tapahtuvan koulussa. (THL 2021.) Vuonna 2019 julkaistun Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista 56,4% sai kokemaansa seksuaaliseen häirintään tai väkivaltaan tukea koulun aikuisilta (THL 2019).

Erityisesti tytöt kohtaavat nimittelyä, arvostelua, seksuaalista ehdottelua ja ahdistelua, jota tapahtuu sekä netissä, että julkisissa tiloissa. Tytöt kohtaavat enemmän painostusta seksuaalisesti vihjailevien kuvien lähettämiseen. Pojat raportoivat kaipaavansa enemmän tukea koulun aikuisilta. (Laitinen ym. 2020; Sweeting ym. 2022.) Toisinaan nuoren voi olla hankalaa tunnistaa kohtaamaansa seksuaalista häirintää. Nuorta saattaa jäädä mietityttämään millainen käytös on hyväksyttävää ja millainen ei. Tämä korostuu erityisesti huomaamattomampien verbaalisten häirinnän muotojen, kuten seksuaalissävyytteisten vitsien, kohdalla. (Sweeting ym. 2022.)

Maahanmuuttajataustaiset, seksuaalisiin vähemmistöihin kuuluvat, toimintarajoitteiset ja kodin ulkopuolelle sijoitetut nuoret kokevat verrattain enemmän seksuaalista häirintää ja -väkivaltaa muihin nuoriin verrattuna (Laitinen ym. 2020).

3.4 Seksuaalisesta häirinnästä aiheutuvat ongelmat

Kouluissa tapahtuvasta seksuaalisesta häirinnästä kärsii häirinnän kohde, sen tekijä ja mahdollisesti se vaikuttaa koko koulun ilmapiiriin. Häirinnän kohteelle, riippumatta sen muodosta, häirintä voi aiheuttaa keskittymisongelmia, pelkoa, epäluottamusta, ahdistusta, masennusta, vihaa sekä muutoksia käyttäytymisessä. Edellämainitut oireet saattavat esiintyä myös fyysisinä oireina kuten päänsärkinä ja vatsaoireina. Seksuaalinen häirintä voi aiheuttaa koulun välttelyä. Tarpeettomista poissaoloista saattaa aiheutua joukosta vetäytymistä, syrjäytymistä, päihdeongelmia ja opintojen keskeytys. (Aaltonen 2012.) Erityisesti tyttölapsilla seksuaaliselle häirinnälle altistuminen lisää riskiä myöhempien somaattisten ja psyykkisten kielteisten oireiden kokemiseen (Dahlqvist ym. 2016).

Häiritsijä saattaa kokea syyllisyyttä ja häpeää teoistaan, joka edesauttaa syrjäytymistä läheisistä. Häiritsijän opiskelut voivat kärsiä opiskelumotivaation puutteesta, keskittymisongelmista, kurinpidollisista seurauksista kuten jälki-

istunnoista tai mahdollisista rikosoikeudellisista seuraamuksista. (Aaltonen 2012.)

Kanssaopiskelijat aistivat herkästi negatiivisen ilmapiirin, jolloin seksuaalinen häirintä vaikuttaa epäsuorasti myös muihin opiskelijoihin. Koulussa saattaa vallita pelon ja epäluottamuksen ilmapiiri, johon liittyy juoruilua ja puolten valitsemista. Tämä saattaa aiheuttaa myös muille opiskelijoille turhia poissaoloja. (Aaltonen 2012.) Suuri osa seksuaalisesta häirinnästä ja -väkivallasta jää raportoimatta aikuisille, jolloin tilanteisiin puuttuminen hankaloituu (Laitinen ym. 2020).

4 Seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisy ja puheeksiottaminen

4.1 Oppilaitoksen vastuu seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä

Jokaisella opiskelijalla on oikeus turvalliseen oppimisympäristöön (Perusopetuslaki 628/1998). Seksuaalista häirintää tapahtuu kuitenkin myös kouluissa (THL 2021; THL 2019). Yksittäisen opettajan panos seksuaalisen häirinnän vastaisessa työssä on tärkeää, mutta oppilaitoksen koko henkilökunnan yhteinen sitoutuminen on merkittävässä roolissa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa. Yhteinen sovittu linja tuo henkilökunnalle turvaa ja keinoja seksuaalisen häirinnän kanssa työskentelyyn. Oppilaitosta suositellaan luomaan yleinen ohjeistus henkilökunnalle seksuaalisen häirinnän tunnistamiseksi, ennaltaehkäisyksi ja siihen puuttumiseksi. (Gustafsson ym. 2022; Laitinen ym. 2020.)

Tämän suunnitelman luominen vaatii yhteistyötä koko henkilökunnan, opiskelijoiden, sekä kotien kanssa jo toteutusvaiheessa. Suunnitelman tulee olla konkreettinen ja kuvata mahdollisimman selkeästi millaista tukea, hoitoa ja jälki-seurantaa seksuaalisen häirinnän kohteeksi joutuneelle nuorelle tarjotaan. Suunnitelman laatimisessa kannattaa hyödyntää opiskeluhuollon palvelujen asiantuntijoita, sekä paikallisten sidosryhmien, kuten poliisin, nuorisotyöntekijöiden, sosiaali- ja terveysjärjestöjen, sekä eri vapaaehtoisjärjestöjen asiantuntijuutta. (Laitinen ym. 2020.)

Anonyymien ilmoitusaloitusten käyttöä voi olla syytä harkita osana oppilaitoksen häirintää ehkäisevää työtä. Tämä madaltaa opiskelijoiden ilmoituskynnystä ja antaa henkilökunnalle arvokasta tietoa oppilaitoksensa turvallisuuden tunteen kokemuksesta. (Pace, 2015.)

Koko oppilaitoksen henkilökunnan tulee toimia nuorille esimerkkinä hyvästä sosiaalisesta käytöksestä. Oppilaitos, joka ei puutu seksuaaliseen häirintään normalisoi häirintäkäytöstä. Lopulta tämä toimii opiskelijoille viestinä seksuaalisen häirinnän hyväksyttävyydestä, joka itsessään lisää seksuaalista

häirintää. (Gustafsson ym. 2022.) Oppilaitoksen tulee tarjota henkilökunnalle ja opiskelijoille korkealaatuaista koulutusta seksuaalisen häirinnän vastaisessa työssä (Pace, 2015).

Nuorten kokemus häirinnän ja hyväksyttävän käytöksen välillä vaihtelee. Nuorten asenteet ovat monimutkaisia. Erityisesti vanhempien oppilaiden on helpompaa havaita huomaamattomampien seksuaalisen häirinnän muotojen vahingollisuus, joten oppilaitosten luodessa henkilökunnalle ohjeistusta, tulisi ottaa nämä asenteelliset nyanssit huomioon. (Sweeting ym. 2022.)

4.2 Opettaja seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisijänä

Opettajan rooli seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemisessä, tunnistamisessa ja siihen puuttumisessa on monisyinen. Opettajan on tärkeää ymmärtää seksuaalista häirintää ilmiönä, sekä sisäistää suostumuksen peruseriaate – ”kaikki muu kuin kyllä, on ei”. Ympäröivän nuorisokulttuurin havainnoiminen ja ymmärtäminen on merkittävässä roolissa seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä. (Laitinen ym. 2020; Gustafsson ym. 2022.) Kiusaamisen ja seksuaalisen häirinnän, kuten homofoobisen haukkumisen ennaltaehkäisyllä voi mahdollisesti ennaltaehkäistä myöhempää seksuaaliseen väkivaltaan syyllistymistä (Espelage ym. 2018).

Työssään opettaja noudattaa opetussuunnitelmaa ja antaa sen mukaista opetusta, ohjausta ja kasvatusta. Kaunokirjallisuus ja tietokirjallisuus seksuaalisuuden, seksuaalisen väkivallan, suostumuksen ja nuoren voimavarojen teemoilla toimivat sopivana tukena seksuaalisen häirinnän aiheen esille tuomiseen opetustyössä. Tämän lisäksi opettaja vastaa opiskelijoiden turvallisuudesta, sekä ryhmänsä hyvinvoinnista opetustyönsä aikana. Opettajan vastuulla on mm. osallistuminen oppilaitoskohtaisen opiskeluhuoltosuunnitelman valmisteluun seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemisen ja varhaisen puuttumisen, sekä oman ryhmänsä näkökulmasta. Hänen tulee tämän lisäksi keskustella opiskelijan kanssa tämän halutessaan kahden kesken huolta herättävistä asioista, ja olla tarvittaessa

yhteydessä alaikäisen opiskelijan kotiin. (Laitinen ym. 2020; Williams 2019.) Suoran palautteen kysyminen koulun viihtyvyydestä ja turvallisuudesta antaa opettajalle tietoa opiskelijoidensa kokemuksista koulussa. Opettajan kannattaa pyrkiä löytämään ja tunnistamaan erityisiä alueita (hot spots), joissa opiskelijat kokevat seksuaalisen häirinnän olevan yleisempää tai tuntevat sen uhkaa. (Gustafsson ym. 2022; Pace 2015.)

Opettajan tulisi ottaa puheeksi ja puuttua havaitsemaansa häirintään, jolloin puuttumiseen ja julkituomiseen liittyvä vastuu ei jäisi häirinnän kohteen tai koulun muiden nuorten vastuulle (Aaltonen 2012). Mikäli oppilaitoksessa on luotu ohje seksuaalisen häirinnän vastaiseen työhön, opettajan velvollisuus on sitoutua noudattamaan ohjetta (Laitinen ym. 2020).

Opettajan tulee ilmoittaa tietoonsa tulleesta oppimisympäristössä tai koulumatkalla tapahtuneesta häirinnästä, sekä häirintään syyllistyneen, että sen kohteena olevan oppilaan huoltajalle (Perusopetuslaki 628/1998). Opettajalla on ilmoitusvelvollisuus poliisille nuoren kohdatessa seksuaalista väkivaltaa lastensuojelulain nojalla (Lastensuojelulaki 417/2007.5. luku § 25). Seksuaalista häirintää ja sen ehkäisyä käsitellään aiheena oppiaineissa, ja opettajan on hyvä huomioida tämä sukupuolitietoista opetusta toteuttaessaan (Laitinen ym. 2020).

Koulussa seksuaaliasioista tulisi keskustella yleisellä tasolla. Oppilaan henkilökohtaisista kokemuksista keskusteleminen luokkatilanteessa rikkoo oppilaan oikeutta yksityisyyteen ja saattaa altistaa tätä kiusaamiselle. Toisen oppilaan yksityisistä seksuaalisista kokemuksista kuuleminen saattaa myös rikkoa muiden oppilaiden rajoja. Nuorille, joille nousee tarve keskustella kokemuksistaan henkilökohtaisemmin tulisi tarjota mahdollisuus kahdenkeskiseen keskusteluun opettajan kanssa tai vaihtoehtoisesti ohjata nuori keskustelemaan esimerkiksi koulun kuraattorin kanssa. (Aaltonen 2012.)

4.2.1 Arkaluontoisten asioiden esille tuominen

Seksuaalinen häirintä aiheuttaa sen kokijalle usein mm. häpeän, ahdistuksen, vihan ja epäluottamuksen tunteita. Kokemastaan voi olla vaikeaa alkaa spontaanisti keskustelemaan. (Aaltonen 2012.) Varhaisella puuttumisella voidaan edesauttaa tilanteen ratkaisemista silloin, kun toimintamahdollisuuksia on edelleen runsaasti käytettävissä. Dialogisella huolen puheeksi ottamisella pyritään ottamaan arkaluontoinen, huolta herättävä aihe puheeksi huomioimalla toisen ihmisen arvostuksen ja kunnioituksen. Tärkeää on, että huolta herättävää asiaa pohtii aluksi itse, miettien erilaisia tapoja tuoda asia ilmi, sekä pohtia vastapuolen mahdollisia reaktiota. Keskusteluun on hyvä varata mielessään tarpeeksi aikaa. (THL 2022b.)

Kahdenkeskisessä keskustelussa opettaja voi ilmaista huolensa kertomalla omasta havainnostaan. Asiaa ei tarvitse tuoda sen monimutkaisemmin esille, pelkkä ”Olen huomannut, että...” riittää. (Kupla 2022.) Tilanteessa tulisi muistaa pyrkiä dialogiin ja aitoon ymmärykseen toista ihmistä kunnioittavalla tavalla (THL 2022b). Kysymyksissä kannattaa painottaa toisen ihmisen tuntemuksia ja kokemuksia kysytystä aiheesta. Kysymykset voivat olla avoimia, tai kyllä/ei -kysymyksiä. Aikuisen tulisi kuitenkin pyrkiä kannustamaan nuorta aktiivisen kuuntelun keinoin keskustelemaan. Aktiivisen kuuntelun menetelmiä ovat mm. kasvokkain oleminen keskustelutilanteessa, lyhyillä ilmaisuilla ja eleillä (kuten ”aivan”, ”ymmärrän mitä tarkoitat”, nyökkääminen, hymyileminen) kuuntelemisesta viestiminen. Omien käsien ristimisellä, kehon pois päin suuntaamisella tai levottomuudella kuten kynien kanssa näpräämisellä saattaa tahtomattaan antaa nuorelle vaikutelman kiireestä ja epämielenkiinnosta. (Fischer ym. 2013; Mieli ry 2022.)

Nuoren kokemusta ja tunteita väheksyviä lausahduksia tulee välttää keskustelun aikana. Näitä voivat olla mm. ”ennen vanhaan oli normaalia, että...”, ”koita olla ajattelematta asiasta noin” tai ”sinun ikäiset ovat aina tuollaisia”. Tällaiset väheksyvät ja stereotypoivat sanonnat loukkaavat nuoren

tuntemuksia ja kokemusta. Mikäli aikuinen huomaa näin sanoneensa, on hyvä pyytää anteeksi ja korjata tilanne heti. (Fischer ym. 2013.)

Dialogi on aina vapaaehtoista, eikä ketään voida pakottaa puhumaan. Jo ennen keskustelun aloittamista on hyvä valmistautua myös siihen, että nuori kieltäytyy keskustelusta. On kuitenkin tärkeää muistuttaa, että keskusteluun voi koska tahansa palata. Nuorelle voi kertoa, että asian puheeksi ottamisen tavoitteena on hänen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja turvallisuuden turvaaminen.

(Fischer ym. 2013; Kupla 2022.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus ja tavoite

Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä nuorten kokemaan seksuaaliseen häirintään ja tuottaa yläkouluissa opettaville opettajille englanninkielinen posteriksi seksuaalisen häirinnän puheeksioton tueksi.

Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta seksuaalisesta häirinnästä ilmiönä, erityisesti kouluympäristössä ja näin ollen parantaa seksuaalisen häirinnän tunnistamista ja siihen puuttumista. Tavoitteena on lisäksi tarjota tietoa erityisesti yläkouluikäisten kanssa työskenteleville opettajille seksuaalisen häirinnän puheeksi ottamisesta.

6 Opinnäytetyön menetelmä

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallisen opinnäytetyön perustana on kehittämistyö ja tyypillisesti myös toimeksianto. Toiminnallinen opinnäytetyö voidaan jakaa eri vaiheisiin. Toiminnallinen opinnäytetyö lähtee liikkeelle aloitusvaiheella, jolloin kehittämistyö ja siihen liittyvät toimijat tulevat esille. Tätä seuraa suunnitteluvaihe, jolloin kirjoitetaan opinnäytetyösuunnitelma. Työstövaiheessa opinnäytetyö toteutetaan käytännössä eli etsitään tarvittava tietoperusta, laaditaan tuotos ja kirjoitetaan raportti. Tätä seuraavat tarkistus- ja viimeistelyvaiheet, joissa arvioidaan syntynyttä tuotosta ja viimeistellään kehittämistyö. Toiminnallisella opinnäytetyöllä aikaansaadaan siis joku tuotos esimerkiksi uusi toimintapa tai opas. Kokonaisuudessaan toiminnallinen opinnäytetyö koostuu siis tuotoksesta sekä kehittämistyöraportista. (Salonen 2013.)

Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys perustui vuosina 2012–2022 julkaistuihin aineistoihin kuten tutkimusartikkeleihin ja alan kirjallisuuteen. Tiedonhaussa hyödynnettiin sähköisiä tietokantoja (Cinahl Complete, PubMed, Google Scholar, Ellibs, Oppiportti). Tietoa haettiin hakusanoilla seksuaalinen häirintä (*sexual harassment*), seksuaalikasvatus (*sex education*), seksuaalinen häirintä yläkoulussa (*sexual harassment in upper comprehensive school*), seksuaalirikos (*sexual assault*), seksuaalisen häirinnän puheeksiotto (*discussing sexual harassment*).

7 SPEAK UP! -posterin toteutus

7.1 Koulutusmateriaalin toteuttaminen

Koulutusta luodessa on tärkeää aluksi määrittää materiaalin kohderyhmä ja millaisessa roolissa he ovat. Jollain tavalla olisi tärkeää kartoittaa mitä kohderyhmä jo ennalta tietää. Kuten opinnäytetyölläkin, koulutuksessakin tulisi olla jokin oppimistavoite. (MLL 2020.)

Koulutusmateriaalia luodessa tulee muistaa materiaalin olevan tehokas vain, jos se luetaan. Siksi ulkoasuun, kieleen ja suunnitteluun tulee panostaa. Teksti kannattaa ryhmitellä eri teemojen alle ja pitää huoli kirjoitetun kielen yksinkertaisuudesta. Vain tärkeimmän mahdollisen tiedon tulisi olla oppijalle esillä. Luettelomaista ohjeistusta kannattaa hyödyntää asioiden yksinkertaistamiseksi. Mielenkiintoa voi pitää yllä lisäämällä materiaaliin kuvia, videoita sekä graafeja. (Karageorgakis 2021.)

7.2 Posterit koulutusmateriaalina

Posterilla on mahdollista esitellä uusi asia tai oma työ tehokkaasti sekä miellyttävästi isoillekin väkimäärille ja pidemmällä aikavälillä kuin jollain muilla esitystavoilla kuten esimerkiksi pelkällä esitelmällä (Arthis 2015; Gundogan ym. 2016). Hyvässä posterissa teoksen otsikon tulisi näkyä peräti viiden metrin etäisyydeltä. Posterissa haluttua viestiä välitetään sekä sanoilla että kuvilla, jolloin ulkoasun merkitys korostuu. Tavoitteena onkin saada lukija kiinnostumaan posterista ja sen lukemisesta. (Arthis 2016; University of Leeds 2022.) Posterin peruseriaatteita ovatkin selkeys ja supistettu sisältö. Pääpiirteet tulisi esitellä mahdollisimman lyhyesti, rajoittaen tekstimäärän noin 100 sanaan osiota kohden. Liian pitkää tekstiä ei välttämättä jaksaa lukea. Pienimmän tekstin pitäisi olla selkeästi luettavissa noin metrin päästä. Kuvilla ja muotoilulla on tärkeä rooli posterissa ja niillä saadaan usein vahvistettua haluttua viestiä. Liika kuvien käyttö saattaa kuitenkin harhauttaa posterin

viestistä. (Gundogan ym. 2016; University of Leeds 2022.) Haluttua viestiä saadaan vahvistettua myös jättämällä kappaleiden väleihin tyhjä tila. Tämä keskeyttää lukemisen, jolloin jää aikaa asian käsittelylle. (Arthis 2016.) Kuten valokuvien, myös värien käyttöä tulisi hyödyntää posterissa. Hyvässä posterissa värillä voidaan kertoa posterin tärkeimmistä sisällöstä ja kiinnittää lukijan huomio. Väreissä kannattaa pysytellä parissa neutraalissa sävyssä ja yhdessä aksenttisävyssä. (University of Leeds 2022.)

Posterit suunniteltiin Canvalla. Suositeltu koko on A2 (42x59,4 cm), horisontaalisesti. Koko päätettiin käytännöllisyyden vuoksi. Posterit suunniteltiin ripustettavaksi seinälle opettajien yhteisiin tiloihin. Mikäli koko on liian iso, se jää herkästi käyttämättä, sillä muutakin kirjallista materiaalia on varmasti ripustettava.

Posterin molempien puolien taustaväri on musta. Posterien väriteemoina ovat musta, punainen ja valkoinen. Ensimmäisen sivun otsakkeessa on hyödynnetty tehostekeinona kuvaa. Kuvan henkilön suu on peitetty graafisella elementillä ja tekstillä ”SPEAK UP!”, jonka alla kerrotaan tuotoksen olevan koulutusposterit yläkoulun opettajille seksuaalisen häirinnän puheeksioton tueksi. Teksti jakautuu kahteen kolumniin, joista vasemmanpuoleisessa kolumnissa käsitellään seksuaalisen häirinnän tunnistamista. Kolumnissa hyödynnettiin luetteloa, jotta seksuaalisen häirinnän muodot olisivat helpompaa ja nopeampaa sisäistää. Oikeanpuoleisessa kolumnissa jatketaan samoilla teemoilla, mutta keskitytään kannustamaan lukijaa tarkkailemaan ympäristöään. Tavoitteena oli, että opettaja tämän luettuaan pohtisi oman oppilaitoksensa mahdollisia korkeamman riskin alueita.

Posterin toinen puoli on myös jaoteltu kahdella kolumnilla ja kahdella graafisella kuvalla. Visuaalinen ilme pyrittiin pitämään mahdollisimman jatkuvana. Ylempi, vasemmalla oleva kolumni käsitteli tapoja ottaa seksuaalinen häirintä puheeksi sekä julkisessa opetustyössä, että kahdenkeskisessä yksityisessä keskustelussa. Oikealla oleva alempi kolumni kannustaa opettajaa pohtimaan oman oppilaitoksensa yhteisiä sopimuksia ja sitoutumisia häirinnän ehkäisyyn. Tämän alle tarjottiin viivoilla tilaa, jotta oppilaitos voi itse kirjoittaa

oman koulunsa resursseista, kuten häirintäyhdyshenkilöistä tai paikallisista toimijoista. Posterin toisen osan alalaidassa on Erasmus, SHEHAP-hankkeen, sekä Turun AMK:n logot. Lisäksi alalaidasta löytyy posterin tekijöiden nimet, sekä opinnäytetyön nimi.

8 Opinnäytetyön eettisyys ja luotettavuus

Opinnäytetyötä kirjoittaessa noudatettiin Tutkimuseettisen neuvottelulautakunnan hyvän tieteellisen käytännön mallia ja periaatteita. Hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteina on rehellisyys sekä huolellisuus, tarkkuus tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa ja arvioinnissa sekä muiden tutkijoiden julkaisuihin asianmukaisesti viittaaminen. Vastuu hyvän tieteellisen käytännön toteutumisesta on koko tiedeyhteisöllä, mutta ensisijaisesti opiskelijalla itsellään. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Opinnäytetyössä ei käsitelty henkilökohtaisia tietoja, joten erillistä tutkimuslupaa ei tarvittu.

Seksuaalisuus on aiheena sekä sensitiivinen, että moniulotteinen. Seksuaalisuutta tarkasteltaessa ja sen kanssa työskenneltäessä on aina tärkeää ymmärtää seksuaalisuus määritelmänä kokonaisvaltaisesti. On myöskin huomioitava, että seksuaalisuuden ja seksin tieteellinen tutkimus – seksologia, on alati kehittyvää, sekä aikaan ja kulttuuriin sidonnaista. (Wikström 2020.) Tämän vuoksi tulee muistaa, että aiheen tiimoilta löytyy valtavasti materiaalia myös ennakkoluuloisten tahojen ja erilaisten kulttuuristen, sekä uskonnollisten arvojen värittämänä. Väistämättä on aihetta käsiteltäessä käytettävä erityistä tarkkuutta lähteitä valitessa.

Aiheen sensitiivisyyden ja alaikäisten opiskelijoiden haavoittuvaisen aseman vuoksi on erityisen tärkeää, että opinnäytetyössä hankkeelle tuotettu opettajien käyttöön menevä posterit on viimeisimpään tieteelliseen näyttöön perustuvaa. Opinnäytetyössä pyrittiin käyttämään alkuperäislähteitä. Saatavuusongelmien vuoksi tämä ei kaikkien lähteiden kohdalla ollut mahdollista. Mahdollisimman luotettavien lähteiden varmistamiseksi, lähdeaineista rajattiin enintään 10 vuotta vanhoihin julkaisuihin ja aineistoihin. Opinnäytetyössä käytetyt tätä vanhemmat aineistot ovat alkuperäisaineistoja, joihin tuoreemmat lähteet viittasivat.

Posterin teossa on otettava huomioon aihepiiriin, sekä alaikäisten kanssa tehtävän opetustyön eettiset erityispiirteet. Aiheen käsittely voi herättää

voimakkaitakin tuntemuksia ja ajatuksia, niin opettajissa kuin oppilaissakin. Opetushenkilöstö tulkitsee tuotettua posteria heillä jo olemassaolevien arvojen ja ennakkoluulojen kautta. Jo posterin luomisprosessin aikana, on hyvä pohtia opettajien omien arvojen ja uskomusten vaikutusta sen tulkintaan.

Kansainväliseen käyttöön sopivan posterin tuotannossa on yritettävä luoda neutraali, moneen tapakulttuuriin sopivaa materiaalia. Opettajan ollessa auktoriteettiasemassa suhteessa opiskelijoihin, on hänen ohjauksen ja tuen ulosannilla erityinen merkitys.

On lisäksi tärkeää huomioida, että yläkouluikäisten lasten kanssa työskentelevillä aikuisilla on samanaikaisesti velvollisuus luoda turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri, sekä ilmoittaa eteenpäin tietoonsa tulleesta alaikäiseen kohdistuneesta seksuaalisesta häirinnästä. Tässä on mahdollinen opettajan oma sisäinen moraalinen ristiriita.

9 Pohdinta

Opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä nuorten kokemaan seksuaaliseen häirintään ja tuottaa yläkouluissa opettaville opettajille englanninkielinen posteriksi seksuaalisen häirinnän puheeksioton tueksi. Posteriksi toteutettiin SHEHAP-hankkeen opettajien tarpeet huomioiden. Opinnäytetyön tavoitteena oli lisätä tietoisuutta seksuaalisesta häirinnästä ilmiönä, erityisesti kouluympäristössä ja näin ollen parantaa seksuaalisen häirinnän tunnistamista ja siihen puuttumista. Tämän lisäksi työn tavoitteena oli tarjota tietoa erityisesti yläkouluikäisten kanssa työskenteleville opettajille seksuaalisen häirinnän puheeksi ottamisesta.

Työn aiheeseen perehtyessä selvisi, että seksuaalisen häirinnän käsite ja sen ilmentyminen tekoina on varsin laajaa ja monialaista (WHO 2021; Laitinen ym. 2020; Aaltonen 2012). Seksuaalinen häirintä saattaa olla nimittelyä, ulkonäön, yksityiselämän tai pukeutumisen seksuaalista kommentointia, vihjailevia eleitä ja ilmeitä tai kohteen altistamista seksuaaliselle materiaalille ja viesteille. Myös ilman suostumusta tapahtuva fyysinen koskettaminen, sekä seksuaaliset ehdotukset ovat seksuaalista häirintää. (Aaltonen 2012.)

Seksuaalista häirintää kohdataan monissa ympäristöissä ja sitä kohtaa useammin naiset, kuin miehet (STM 2018; UCDS GEH 2019). Yleisimmin seksuaalista häirintää raportoitiin tapahtuvan yleisissä tiloissa, kuten rannoilla, kaduilla, kuntosaleilla ym. Julkisista tiloista myös yökerhoissa ja baareissa, sekä julkisissa kulkuvälineissä ilmoitettiin tapahtuvan seksuaalista häirintää. (UCDS GEH 2019.)

Yläkouluikäiset nuoret kohtaavat eniten seksuaalista häirintää, verrattuna perusopetuksen alempiin luokkiin, sekä lukioon (THL 2019). Vuoden 2021 Kouluterveyskyselyn mukaan 8. ja 9. luokkalaisista tytöistä 48,4% ja pojista 10,5% oli kokenut häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua kuluneen vuoden aikana. Tästä 4,1% pojista ja 6,8% tytöistä ilmoitti häirinnän tapahtuvan kouluympäristössä. (THL 2021.)

Opettajan ja oppilaitoksen tärkeää roolia seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisyssä ja siihen puuttumisessa pidetään monisyisenä. Erityisinä haasteina ovat opettajan oma käsitys suostumuksesta ja seksuaalisesta häirinnästä, sekä ympäröivän nuorisokulttuurin ymmärtäminen. Lisäksi oppilaitosten vastuuta henkilökunnan yhteisen linjan noudattamisessa ja siihen kannustamisessa on avainasemassa opettajien seksuaalisen häirinnän vastaisessa työssä. (Laitinen ym. 2020; Gustafsson ym. 2022.)

Posterilla pyrittiin kiinnittämään huomiota yllä olevalla perusteella neljään seikkaan; seksuaalisen häirinnän tunnistamiseen, ympärillä olevan ympäristön tarkkailuun, puheeksi ottamiseen, sekä oppilaitoskohtaisen häirintäsuunnitelman kehittämiseen. Nämä neljä osa-aluetta pyrittiin erottelamaan posterissa väriä ja muotoilua hyväksikäyttäen. Posterin ulkoasua hienosäädettiin opinnäytetyöprosessin aikana opettajien tarpeet ja hyvän koulutusmateriaalin piirteet huomioiden. Posterikokonaisuutta ei päästy opinnäytetyön kirjoittamisen aikana näyttämään SHEHAP-hankkeessa oleville opettajille. Posterin pyrittiin tuottamaan sellaiseen muotoon, että se olisi toimeksiantajalle mahdollisimman hyödyllinen. Koulutusmateriaalin ulkoasun muotouduttua avautui sille myös toisenlainen käyttömahdollisuus: kaksipuoliset postikortit opettajille itselleen jaettaviksi.

Teoreettista viitekehystä koostaessa seksuaalisen häirinnän määritelmä vaihteli tutkimuksesta toiseen, lisäksi opettajien kokemuksia omista taidoistaan seksuaalisen häirinnän puheeksiottajana oli haastavaa löytää. Tulevaisuuden koulutusmateriaalin luonnin kannalta olisi mielenkiintoista ja hyödyllistä, että löytyisi tutkimustietoa opettajien kokemuksista seksuaalisen häirinnän puheeksiottajana, sekä oppilaiden kokemuksista opettajien kyvyistä seksuaalisen häirinnän vastaisessa työssä. Posterin hyödyllisyyttä olisi myös syytä tarkastella molempien kohderyhmien tarpeiden kautta; auttaako se opettajia ja kokevatko oppilaat posterin vaikuttavan opettajien tietotaitoon positiivisesti.

Lähteet

Aaltonen, J. 2012. Turvataitoja nuorille: opas sukupuolisen häirinän ja seksuaalisen väkivallan ehkäisyyn. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Juvenes Print – Tampereen yliopistopaino Oy, s. 73, 84, 90-91, 94-95, 99. Viitattu 2.10.2022. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/90817/Opas_21%20_verkko.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Arthis. 2015. Tieteellisen posterin peruseriaatteita. Jyväskylän yliopisto, taidehistoria. Viitattu 17.11.2022. Saatavilla <http://www.arthis.jyu.fi/digicult/posteri/posteri/index.html>

Bildjuschkin, K. 2015. Seksuaalikasvatuksen tueksi. Työpäpaperi 35/2015. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 3.5.2022. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5

Dahlqvist, H.Z.; Landstedt, E. & Young, R. et al. 2016. Dimensions of Peer Sexual Harassment Victimization and Depressive Symptoms in Adolescence: A Longitudinal Cross-Lagged Study in a Swedish Sample. *J Youth Adolescence* 45, s. 858–873. Viitattu 2.12.2022. Saatavilla <https://doi.org/10.1007/s10964-016-0446-x>

Espelage, D. L.; Basile, K. C.; Leemis, R. W.; Hipp, T. N. & Davis, J. P. 2018. Longitudinal Examination of the Bullying-Sexual Violence Pathway across Early to Late Adolescence: Implicating Homophobic Name-Calling. *J Youth Adolescence* 47(9), s 1880-1893. Viitattu 3.12.2022. Saatavilla <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/29500577/>

Fischer, J. A.; Kelly, C. M.; Kitchener, B. A. & Jorm, A. F. 2013. Development of Guidelines for Adults on How to Communicate With Adolescents About Mental Health Problems and Other Sensitive Topics: A Delphi Study. *SAGE Open*, 3(4). Viitattu 1.12.2022. Saatavilla <https://journals.sagepub.com/>

Gundogan, B.; Koshy, K.; Kurar, L. & Whitehurst, K. 2016. How to make an academic poster. *Annals of medicine and surgery*. 11, s. 69-71. Viitattu 29.11.2022. Saatavilla PubMed.gov. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC5714380/>

Gustafsson, Å.; Loodberg, M. & Warg, F. 2022. Sexual harassment and bullying in the Nordic region – Research-based knowledge against sexual harassment and bullying among children and young people. *Friends*. Viitattu 12.11.2022. Saatavilla <https://friends.se/uploads/2022/06/NIKK-compressed.pdf>

Halonen, M. & Sassi, P. 2020. Mitä on psykoseksuaalinen kehitys? Seksuaalilääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 14.10.2022. Saatavilla Duodecim Oppiportti <https://www.oppiportti.fi/op/set00701/do>

Ihme, A. & Rainto, S. 2017. Seksuaalisuus näkyy vahvasti nuoren elämässä. Kaleva, s. 38.

Karageorgakis, T. 2021. How to develop educational material. Educraft. Viitattu 2.12.2022. Saatavilla <https://educraft.tech/how-to-develop-educational-resources-in-9-steps/>

Kinsey Institute. 2022. The Kinsey Scale. Viitattu 29.11.2022. Saatavilla <https://kinseyinstitute.org/research/publications/kinsey-scale.php>

KUPLA – Opiskelijat päihdekulttuurin uudistajina. 2022. Puheeksiotto-opas korkeakouluihin. Viitattu 1.12.2022. Saatavilla https://ehyt.fi/wp-content/uploads/2020/11/KUPLA_Puheeksiotto_opas_korkeakouluille_s.pdf

Laitinen, K.; Lahtinen, M.; Haanpää, S.; Järvinen, J.; Granskog, P. & Turunen-Zwinger, S. 2020. Opas seksuaalisen häirinnän ennaltaehkäisemiseksi ja siihen puuttumiseksi kouluissa ja oppilaitoksissa. Opetushallitus. Oppaat ja käsikirjat 2020:4a. Viitattu 9.5.2022. Saatavilla https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/opas_seksuaalisen_hairinnan_ennaltaehkaisemiseksi_ja_siihen_puuttumiseksi_kouluissa_ja_oppilaitoksissa.pdf

Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta 8.8. 609/1986. Viitattu 3.5.2022. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>

Lastensuojelulaki. 417/2007. § 25. Viitattu 1.11.2022. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L5P25>

Leikko, R.; Suominen, T.; Rantanen, A.; Eriksson, T.; Apter, D. & Lehtinen, M. 2015. Nuorten naisten seksuaalikäyttäytymiseen liittyviä riskitekijöitä. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 52, s. 295-305. Viitattu 20.11.2022.

Maailman terveysjärjestön (WHO) Euroopan aluetoimisto ja BZgA. 2010. Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa. Suuntaviivat poliittisille päättäjille, opetus ja terveydenhoitoalan viranomaisille ja asiantuntijoille. Helsinki: Valopaino Oy, levittäjä: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos (THL), 3, 16 Viitattu 10.5.2022. Saatavilla

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

MIELI Suomen Mielenterveys ry. 2022. Näin opit paremmaksi kuuntelijaksi. Viitattu 3.12.2022. Saatavilla <https://mieli.fi/vahvista-mielenterveyttasi/ihmissuhteet-ja-vuorovaikutus/nain-opit-paremmaksi-kuuntelijaksi/>

MML. 2020. Tietosisällön jäsentely ja vuorovaikutus koulutuksen osallistujien kanssa. Viitattu 2.12.2022. Saatavilla <https://www.mll.fi/kouluttajan-opas/tietosisallon-jasentely-ja-vuorovaikutus-koulutuksen-osallistujien-kanssa/>

Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013. Viitattu 17.5.2022. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2013/20131287>

Pace, K. 2015. Strategies to address sexual harassment in schools and youth settings. Michigan State University Extension. Viitattu 30.12.2022. Saatavilla https://www.canr.msu.edu/news/strategies_to_address_sexual_harassment_in_schools_and_youth_settings

Perusopetuslaki 628/1998. Viitattu 8.5.2022. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>

Rikoslaki 39/1889. Viitattu 3.5.2022. Saatavilla <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön – Opas opiskelijoille, ohjaajille ja TKI-henkilöstölle. Turun ammattikorkeakoulun puheenvuoroja 72. Turku. Viitattu 19.10.2022. Saatavilla <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

STM. 2018. Tasa-arvobarometri 2017. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 8/2018. Viitattu 28.11.2022. Saatavilla https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/160920/STM_08_2018_Tasa-arvobarometri%202017_net.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Sweeting, H.; Blake, C.; Riddell, J.; Barrett, S. & Mitchell, K. R. 2022. Sexual harassment in secondary school: Prevalence and ambiguities. A mixed methods study in Scottish schools. Viitattu 29.11.2022. Saatavilla <https://journals.plos.org/plosone/article?id=10.1371/journal.pone.0262248>

THL. 2022b. Dialoginen huolen puheeksi ottaminen. Viitattu 30.11.2022. Saatavilla <https://thl.fi/fi/> > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Kehittyvät käytännöt > Dialogiset toimintatavat

THL. 2019. Kouluterveyskysely. Viitattu 9.5.2022. Saatavilla <https://thl.fi/fi/> > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Tutkimus ja seuranta > Kasvu ympäristön turvallisuus

THL. 2021. Kouluterveyskysely. Viitattu 9.5.2022. Saatavilla <https://thl.fi/fi/> > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Tutkimus ja seuranta > Kasvu ympäristön turvallisuus

THL. 2020. Seksuaalisuuden ja sukupuolen sanasto. Viitattu 10.5.2022. Saatavilla <https://thl.fi/fi/> > Aiheet > Lapset, nuoret ja perheet > Kehittyvät käytännöt > Seksuaalisuus puheeksi

THL. 2022a. Tasa-arvosanasto. Viitattu 9.9.2022. Saatavilla <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/sukupuoli/tasa-arvosanasto> Aiheet > Sukupuolten tasa-arvo > Sukupuoli

Turun ammattikorkeakoulu. 2020. SHEHAP- Prevention of Sexual Harassment in Secondary Schools. Viitattu 10.5.2022. Saatavilla <https://www.turkuamk.fi/fi/> > Tutkimus, kehitys, innovaatio > Projektit

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 5.5.2022. Saatavilla <https://tenk.fi/fi/ohjeet-ja-aineistot/HTK-ohje-2012>

UC San Diego Center on Gender Equity and Health. 2019. Measuring #MeToo: A National Study on Sexual Harassment and Assault. Viitattu 29.11.2022. Saatavilla <https://www.raliance.org/wp-content/uploads/2019/04/2019-MeToo-National-Sexual-Harassment-and-Assault-Report.pdf>

University of Leeds. 2022. Presentations: posters. Viitattu 27.12.2022. Saatavilla https://library.leeds.ac.uk/info/1401/academic_skills/196/presentations_posters/4

Väestöliitto. 2018. Mitä seksuaalisen suuntautumisen moninaisuus tarkoittaa? Viitattu 9.9.2022. Saatavilla <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/mita-seksuaalisuuden-moninaisuus-tarkoittaa/> Aiheet > Seksuaalisuus > Seksuaaliterveys > Nuori ja seksuaaliterveys

Väestöliitto. 2019. Seksuaalioikeudet. Viitattu 29.10.2022. Saatavilla <https://www.hyvakysymys.fi/artikkeli/uudistettu-seksuaalioikeudet-julkaisu-luettavissa/> Artikkelit > Nuoret > Seksuaalisuus

Wikström, E. 2020. Seksologiasta seksuaalilääketieteeksi. Seksuaalilääketiede. Kustannus Oy Duodecim. Viitattu 3.12.2022. Saatavilla Duodecim Oppiportti <https://www.oppiportti.fi/op/set00202/do>

Williams, J. 2019. Why Addressing Sexual Harassment in Middle School Is Vital. Committee for Children Blog. Viitattu 3.12.2022. Saatavilla <https://www.cfchildren.org/blog/2019/04/sexual-harassment-in-middle-school-and-abuse-prevention/>

World Health Organization (WHO) 2010. Sexual rights. Viitattu 25.4.2022. Saatavilla <https://www.who.int/> > Health topics > Sexual Health

World Health Organization (WHO) 2021. Violence against women. Viitattu 3.5.2022. Saatavilla <https://www.who.int/> > Newsroom > Fact sheets > Detail

SPEAK UP! -koulutuspostereri

SPEAK UP!

DISCUSSING SEXUAL HARASSMENT - MATERIAL FOR UPPER-SECONDARY SCHOOL TEACHERS

KNOW WHAT YOU'RE TALKING ABOUT

Sexual harassment is verbal, non-verbal or physical conduct done in a sexual manner that is unwanted.

It can look like

- name calling (slut, whore etc.) or catcalling ("hey honey/handsome", whistling, honking)
- discussing someone's looks or genitals, or asking questions of a sexual nature
- jokes referring to sexual orientation or sexual acts, or discussing sexual relations inappropriately
- unwelcome sexual advances
- sending unwanted nudes, porn or sexually explicit messages
- grabbing, forceful hugging, touching, sexual assault

KEEP YOUR EYES AND EARS OPEN

Sexual harassment might not happen right under your watchful eye. Sexual harassment can happen anywhere, yet there are places it is more common to happen - these are called **hot spots**.

Your schools own hot spots might include **hallways, bathrooms, libraries, the school yard**. Usually these are public places yet secluded enough for them to feel private. A school isn't the only place where sexual harassment might occur. **Buses stops, shopping centers, streets and public transportation** are some reported areas for sexual harassment.

Listening is just as important as having the courage to speak up. Being aware of what is being said and how by students will give you valuable insight into your students wellbeing.

USE YOUR PLATFORM

Making the school environment feel safe starts with you. Make use of **news articles, books, historical events and songs** for opening the discussion publicly on sexual harassment in your class.

But not every conversation can be public...

If you notice a student being sexually harassed, step in. Turning a blind eye will normalize sexual harassment. Have a calm private discussion with the perpetrator(s) about the harm that sexual harassment causes. To prevent it from happening again, find out why the harasser acted in such a way.

Pull the harassed student aside later and tell them what you saw. Ask them how they feel about it. Offer them support. If a student is a victim of a crime, report it forwards.

DO YOU HAVE A PLAN IN PLACE?

Do you know what resources your school has? Do you have a shared policy for dealing with sexual harassment?

Having a common policy that was created in partner with the school staff, students and families will offer you support in preventing, recognizing and discussing sexual harassment.

Utilize your local health care-, social- and youth workers, police and other resources when planning your schools policy.

OUR SCHOOL'S RESOURCES

CREATED BY: MEERI HALMESAARI & EMMA MOXHAM
PART OF THE PRACTICE-BASED THESIS SPEAK UP! - EDUCATIONAL POSTER FOR TEACHERS - FOR DISCUSSING SEXUAL HARASSMENT

Co-funded by the Erasmus+ Programme of the European Union

SHEHAP

TURKU AMK
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES